

Gemeentebreed

Huiskring in plaats van huisbezoek?

Joh. de Wolf

De laatste jaren zien we ook in onze kerkgemeenschap steeds meer huiskringen ontstaan. Dat zijn groepen van zo'n 10 à 15 gemeenteleden die geregeld bij elkaar komen. Ze worden ook wel miniwijken of huisgroepen genoemd. Er wordt met elkaar meestal bijbelstudie gedaan, maar ook zijn er wel luchtiger activiteiten. Er is veel aandacht voor elkaars geestelijk welzijn. Er wordt met en voor elkaar gebeden en mensen met moeite worden bemoedigd en geholpen. Dat laatste wordt steeds vaker 'onderling pastoraat' genoemd. En over dat onderwerp gaat het nu juist in dit artikel. Er is al eens meer over geschreven in dit blad, en ook elders is het onderwerp ter sprake gekomen (bijv. in *De Reformatie* en in *Dienst*). Maar het kan nuttig zijn om nu een speciale invalshoek te kiezen. Ik wil het artikel namelijk toespitsen op de volgende vraag: kan het genoemde 'onderlinge pastoraat' in groepen het pastoraat van de ouderlingen aanvullen en ondersteunen, of misschien zelfs vervangen?

Intercare

Eerst even over de naamgeving. Het is natuurlijk prima om als broeders en zusters elkaar te bemoedigen en voor elkaar te bidden, dat is zelfs een bijbelse opdracht. Maar ik wil er met anderen voor pleiten om dat geen *pastoraat* te noemen. Want op deze manier wordt pastoraat het basiswoord voor de onderlinge zorg in de gemeente, en dan wordt het werk van de ouderlingen (ambtelijk pastoraat) een verbijzondering van de geestelijke aandacht die gemeenteleden elkaar geven (onderling pastoraat). Dat werkt de gedachte in de hand dat het ambt uit de gemeente opkomt, dus van beneden, en niet van Hogerhand. Die suggestie moeten we zoveel mogelijk zien te vermijden, ook in onze terminologie.

Ik denk trouwens ook aan de afkomst van de term 'pastoraat'. Het woord is afgeleid van het Latijnse *pastor*, dat herder betekent. Dat woord tekent in de Bijbel de positie en taak van ouderlingen. In de kudde van Christus, de Opperherder, is niet iedereen vanzelf ook onderherder. Natuurlijk kunnen veel gemeenteleden pastorale (herderlijke) kwaliteiten hebben, maar daarmee heb je nog geen herderlijk mandaat. Daarom zou ik op de naam *pastor* en op de term *pastoraal* wat zuinig willen zijn. Hoe moet je deze gemeenschappelijke taak aan elkaar dan wel noemen? Ik dacht aan onderlinge zielszorg (met of zonder s). Maar die term doet ook te veel denken aan het werk van de ambtsdragers. Ik doel bijvoorbeeld op Hebreëën 13:17, waar de voorgangers worden geacht te 'waken over uw zielen' (NV-'51). Het is dus nog niet zo makkelijk om die geestelijke ondersteuning aan elkaar in één uitdrukking te vatten. Ik neem mijn toevlucht voorlopig maar tot het Engels, met een knipoog naar de zorg in het ziekenhuis en behelp mij met de term *intercare*. Het gaat in elk geval om geestelijke zorg (*care*) van de één voor de ander (*inter* = tussen) en wederzijds, dus voor elkaar. Maar nu is de vraag opnieuw: hoe moeten we de relatie zien tussen deze onderlinge steun aan elkaar in huisgroepen en de ambtelijke zorg via huisbezoeken?

Ervaringen in Zeist

Het is leerzaam om eens te kijken naar concrete ervaringen. In het blad *Dienst* van december 2008 staat een onderzoeksverslag van student Kerkelijk Werk Harm Jansen. De titel luidt:

Nader Bekeken maart 2009
Gemeentebreed – Joh. de Wolf

‘Onderling en/of ouderling in pastoraat.’ Jansen had onderzoek gedaan naar de ervaringen in Zeist met een kringenstructuur. In 2004 had de GKv van Zeist zo’n structuur ingevoerd. Een huiskring werd gedefinieerd als ‘een willekeurige groep van circa 10 à 15 gemeenteleden die regelmatig buiten de erediensten samenkomen voor onder meer bijbelstudie en gebed onder leiding van een kringleider’. Op den duur deed ongeveer de helft van de gemeenteleden mee. Het was de bedoeling dat de pastorale zorg van de kerkenraad tot een bepaalde hoogte ook ‘uit handen gegeven’ werd aan deze kringen. Maar dat laatste gaf wel een bepaalde spanning: in hoeverre kan en mag zo’n kring pastoraat oefenen?

Wat waren nu de bevindingen na enkele jaren bezig zijn met deze nieuwe structuur? Ik noem enkele conclusies die uit het onderzoek van Jansen naar voren komen. De opvallendste bevinding van de kringleiders vond ik deze: ‘In de kring is het moeilijk om elkaar zonde te belijden en terecht te wijzen of te vermanen.’ En de opvallendste conclusie bij de ouderlingen was volgens mij deze: ‘Kringleden ontvangen niet of slechts in enkele gevallen individueel huisbezoek van een ouderling.’ Kort door de bocht samengevat: *het huisbezoek komt niet rond, en de kringen kunnen het huisbezoek niet echt vervangen.*

Dit is natuurlijk maar de ervaring van één gemeente. Maar volgens mij kunnen we overal waar deze structuur uitgeprobeerd wordt, op zulke conclusies wachten. Kringen worden vaak mede ingesteld om de gemeente te activeren en de kerkenraad te ontlasten. Op zich een loffelijk streven! Want het is vaak moeilijk om genoeg ouderlingen te krijgen, en dan lijkt het logisch dat de gemeente zelf een handje helpt wat de zielszorg betreft. De gemeente is immers niet onmondig. Maar het helpt kennelijk niet voldoende. Je zou willen dat van de nood (weinig ambtsdragers) op deze manier een deugd (de kring gaat het doen) gemaakt kon worden, maar de praktijk is anders. Waarom werkt dit niet en schept het alleen nieuwe vragen en problemen?

Kring is geen persoon

Het is voor de meesten geen probleem, denk ik, om in een groep te zeggen dat je volgende week geopereerd moet worden, en te vragen om voorbede. Samen meeleven, daar is een groep uitermate geschikt voor. Maar zielszorg is heel wat breder dan dat. Het is ook niet zo vreemd als persoonlijke schuld in een groep moeilijk aan de orde wordt gesteld. Die gooi je niet zomaar in de groep. En bovendien: een willekeurige groep uit de gemeente is niet van nature subject van zielszorg. Als iemand een ingrijpend persoonlijk probleem op tafel legt, ga je toch niet met z’n tienden tegen zo iemand aanpraten. Bij huisbezoek komt ook niet heel de kerkenraad naar één en hetzelfde adres. Geestelijke zorg vraagt beslotenheid en rust. Een huiskring moet ook niet denken dat er aan groepstherapie gedaan kan worden. In de psychotherapie wordt er soms wel zo gewerkt, maar dat is ook alleen maar mogelijk als een deskundige therapeut de sessies leidt. En bovendien gaat het dan om psychische problemen en niet direct om de zorg voor de ziel. Een kringleider in een huisgroep kan natuurlijk herderlijke kwaliteiten hebben, maar dan kan hij beter één-op-één met iemand verder praten dan dat heel de groep er getuige van is of meedoet.

Kortom: we moeten de mogelijkheden van een huisgroep niet overschatten en de leden ervan niet overvragen. Natuurlijk kun je elkaar bemoedigen, en kun je elkaar in het algemeen waarschuwen en opscherpen, ook via de bestudering en toepassing van een concreet bijbelgedeelte. Maar voor persoonlijk gericht vermaan is zo’n groep niet het geëigende orgaan en geen geschikte vervanging van het bezoek van één of twee ambtsdragers.

Hoofd voor hoofd

Intercare kan maar beperkt van karakter zijn, zeker als een gemeentelid in de problemen zich bevindt in een groep. Je gaat buiten de huiskringavond ook niet als totale groep naar een individuele broeder of zuster die geestelijke bijstand nodig heeft. Dat geldt ook andersom, denk ik. Als individu stap je met je problemen niet naar een huis vol mensen toe, maar ga je bijvoorbeeld naar de kringleider zelf, of naar een vriend of naar je ouderling. De Bijbel legt ook alle nadruk op de persoonlijke toespitsing van de geestelijke zorg. De apostel Paulus gaf daarin zelf het voorbeeld. In Handelingen 20 kijkt hij met de ouderlingen van Efeze terug op zijn werk in hun gemeente. En dan zegt hij volgens de NV-'51 in vers 31: '... herinnert u, dat ik drie jaren lang nacht en dag niet heb opgehouden ieder afzonderlijk onder tranen terecht te wijzen.' Aan de gemeente te Tessalonica schrijft hij dat hij, net als een vader zijn eigen kinderen, de gemeenteleden daar hoofd voor hoofd vermaande, aanmoedigde en betuigde om te blijven wandelen op een bij God passende manier (1 Tess. 2:11-12). Dus alle aandacht voor ieder in de gemeente en de gezinnen apart. Individualisering in deze zorg!

In dit verband wil ik ook even iets zeggen over het zogenaamde groepshuisbezoek of groothuisbezoek. Dat verschijnsel zie je wel in andere kerkgemeenschappen en soms ook bij ons. Dan doet de ouderling huisbezoek bij een groep van gemeenteleden tegelijk. Bijvoorbeeld vijf echtparen met elkaar. Vaak zit daar ook wel achter, dat het tijdsbesparend werkt en dat de ouderling dan vlugger door zijn wijk heen is. Nu zullen er vast wel eens voordelen zijn, maar de nadelen van deze opzet lijken mij groter. Ik noem alleen maar het nadeel dat je je een beetje achter de anderen kunt verschuilen als je niet zo gecharmeerd bent van persoonlijke vragen van de ouderling aan jouw adres (ik hoorde dat eens van iemand, die zo'n bezoek meegemaakt had en het kunnen wegschuilen juist een voordeel vond!). Drs. H. de Jong legt m.i. terecht de vinger bij een ander belangrijk bezwaar hiertegen in zijn boek *Van oud naar nieuw* (Kampen 2002). Als hij over het verbond schrijft, zegt hij op p. 163: 'Nooit zal de verbondsgedachte ertoe mogen leiden dat wij in een collectiverende overdrijving over de individualiteit van de gelovigen heenwalsen. ... Het "allen en een iegelijk" van de Heidelbergse Catechismus (zondag 21) is daarom een waarde die om behartiging vraagt. Van hieruit zijn kritische vragen te stellen bij de opkomende gewoonte van het groepshuisbezoek in de gemeente. Dat mag dan tijdsbesparend zijn, maar aandacht voor het persoonlijke is in de kerk geen tijdverlies.'

Die aandacht voor ieder afzonderlijk is dan ook een groot voorrecht in de gemeente van Christus. Die aandacht weerspiegelt de zorg van de grote Herder voor ieder schaap van de kudde apart. Zo valt niemand buiten de boot.

Ik denk hier ook nog even aan de praktijk van de biecht. Afgezien van de scheefgroei in de RK-kerk blijft de privacy bij de biecht een voornaam punt. Op de biechtstoel tegenover de pastoor is maar plaats voor één persoon tegelijk. Zeker als het om zonden gaat (belijdenis van of vermaan over zonde), dan begin je in kleine kring. In de bekende 'regel' van Matteüs 18 begint het vermaan ook onder vier ogen. Want de zonde moet niet wijder bekend worden dan nodig is, ook met het oog op de mogelijke bekering van de broeder of zuster.

Vrijblijvend of verplichtend

Daar komt nog iets bij als het gaat om die vraag, of 'ouderling pastoraat' de ouderling kan vervangen. In Zeist was de deelname aan kringen niet verplicht. Er geldt een deelname op basis van vrijwilligheid. Eigenlijk is dat karakteristiek voor heel het kringgebeuren. Als je kiest voor lidmaatschap van een kring, zul je natuurlijk van harte proberen mee te doen. Maar in principe is het een vrijblijvende keuze. Als de sfeer of de leider of wat dan ook je niet meer aanstaat, kun je je weer terugtrekken.

Maar dat is in de wijk en tegenover de wijkouderling anders. Je kunt een huisbezoek niet eindeloos uitstellen of afzeggen. Om je ouderling kun je in principe niet heen. En wat die ouderling je voorhoudt, kun je niet zomaar in de wind slaan. Je hebt de plicht om dat eerlijk te wegen bij een open Bijbel. Natuurlijk ben je ook in een huisgroep op een bijbelse manier met elkaar bezig. Maar het is toch vrijblijvender. Wat een kringleider of de kring zelf aandraagt voor jouw probleem, dat kun je eventueel nog voor kennisgeving aannemen, al is dat niet zo netjes.

Er is dus verschil in taak en verantwoordelijkheid. Een ambtsdrager heeft een direct mandaat van God zelf. Dat wijst allereerst op zijn zeggingskracht. Hij heeft recht van spreken. Maar hij heeft ook de plicht tot spreken. Een deel van de kudde is aan hem toevertrouwd. En o wee, als hij niet al z'n best doet om aan alle leden en gezinnen in de wijk pastorale zorg te verlenen. Die opdracht heeft een kringleider in zijn kring niet, laat staan de kringleden ten opzichte van elkaar. Ze hebben niets beloofd of onderschreven. Ze hebben geen verantwoording voor mensen die niet op hun kring komen, ook al horen die leden misschien bij de desbetreffende miniwijk.

De kracht van de kring

Met het bovenstaande wil niet gezegd zijn, dat huiskringen weinig betekenis hebben voor het geestelijk leven van de gemeente. Integendeel. Ik wil juist dit zeggen: kringen moeten zichzelf niet overvragen, maar wat ze wel kunnen doen, dat moeten ze vooral ook blijven doen. En dan kunnen ze zeker een kracht zijn in het gemeentelven. Ik denk alleen maar even aan de voorbede. We hebben het wel eens over een 'muur van gebed' om iemand heen. Om die muur te beleven, kan de voorbede in een kring (wellicht in een kringgebed) nog welsprekender zijn dan het sologebed van een ouderling. De kring zit in de kamer haast letterlijk als een muur om je heen.

Als een gemeente in kringen gestructureerd wordt, dan lijkt het me aan te bevelen om groepen niet willekeurig of naar believen in te delen, maar de geografische indeling van de wijken te volgen. Eén ouderlingwijk kan dan bijvoorbeeld uit twee of drie miniwijken of huisgroepen bestaan. Als ik het verslag van Harm Jansen over Zeist goed begrijp, dan wil hij daar ook heen. Hij pleit in elk geval voor een eenduidige, overzichtelijke indeling, en vindt dat de gemeente niet eensdeels in wijken en anderdeels in kringen los naast elkaar wordt ingedeeld. Dat lijkt me terecht. Het gaat er dus om dat de afstemming tussen wijkouderlingen en kringleiders zo simpel en soepel mogelijk geregeld kan worden.

Als kringen niet het onmogelijke proberen te doen, maar zich naast en via bijbelstudie concentreren op hun core business: onderlinge bemoediging en diaconaat, dan kunnen ze ouderlingen (en wellicht ook diakenen) best werk uit handen nemen. Ik noem hier dus ook uitdrukkelijk het onderlinge diaconaat. Als we daar ook een Engelse term voor zouden willen gebruiken, kun je denken aan het woord *interserve*, dat trouwens ook al voor een andere betekenis in gebruik is. Dus intercare en interserve via kringen kan het werk van ambtsdragers ontlasten en de opbouw van de hele gemeente dienen.

Zo kan een kring, naast of na het gezin, het eerste vangnet zijn voor mensen die zorg en aandacht en hulp nodig hebben. In die zin kan ik het ook eens zijn met de uiteindelijke slotsom van Harm Jansen in zijn artikel over Zeist. Hij schrijft namelijk tot slot: 'Kortom, hoe beter het onderling pastoraat functioneert én in beeld is, des te concreter kan het bijzondere van de ambtelijke zorg tot zijn recht komen.' Als we dan de term 'onderling pastoraat' maar met een korreltje zout nemen, en er de bescheiden opdracht in horen van de geestelijke aandacht voor elkaar.

Ieder kent wel die klacht van bepaalde gemeenteleden: ik zie tussen de reguliere huisbezoeken de ouderling (of de dominee) zo weinig. Dan denk ik nu: laat de kring dat oppakken. Dan kunnen ambtsdragers het werk doen waar ze echt voor geroepen zijn.

Tussen kring en ambt

Aan het eind van dit artikel wil ik er ook nog op wijzen, ongetwijfeld ten overvloede, dat er in de gemeente meer is dan kringen of groepen en ambtsdragers. Ook in onze kerkgemeenschap is sinds de synode van Amersfoort-Centrum (2005) een wettige plaats voor kerkelijk werkers naast de ambtsdragers. Net als vroeger soms al gebeurde, kunnen zij aangesteld worden in een gesalarieerde functie op de taakvelden van de ambtsdragers (*Acta* van die GS, artikel 36). Zij zijn professionals met bijzondere gaven en een speciale opleiding, die via een contract in gemeenten werkzaam kunnen zijn. En er zijn meer mensen met pastorale kwaliteiten die 'hulpdiensten' kunnen verrichten voor het ambt. Ik denk aan bezoekbroeders en ook aan bezoekzusters (eventueel diaconessen te noemen), aan gemeenteleden die een psychisch-pastorale opleiding hebben genoten. Dan gaat het niet om groepen/kringen die voor het pastoraat ingezet worden, maar om individuele broeders en zusters die onder leiding van de kerkenraad (en met verantwoordingsplicht via rapportage) het ambtelijk werk kunnen ondersteunen en verlichten.

En last but not least: hoe waardevol kan echte en hechte vriendschap in de kerk zijn. Dat vergeten we misschien wel eens. Maar juist een vriend kan nog veel beter dan een huiskring aan echt 'pastoraat' doen, om het zo te zeggen. Iedereen kent het gezegde: het is een vriend die mij mijn feilen toont. Zonde belijden of een ander op zonden wijzen, misschien kan dat nog het beste in de relatie van vrienden of vriendinnen. Gezegend die mensen in de kerk die, vaak naast hun huwelijk, ook een hartsvriend(in) hebben. Om met de Bijbel te eindigen: wat zou er van David geworden zijn zonder Jonatan?